

**O CARTE POȘTALĂ SUSPECTĂ PE FUNDALUL RĂSCOALELOR
ȚĂRĂNEȘTI DE LA 1907. ANARHIȘTII INTRĂ ÎN
ATENȚIA POLIȚIEI**

**THE ADVENTURES OF A POSTCARD DURING THE 1907
PEASANT UPRISING: THE ANARCHISTS PUT UNDER POLICE
SURVEILLANCE**

Andreea Ștefan*

Abstract

Following the "journeys" of a postcard that was sent from a corner of rural Romania to a known anarchist in Bucharest during the events of 1907, I showed in this paper that the peasant uprising marked the starting point for a long period of keeping anarchists under police surveillance. Though the movement had been brought to the attention of the authorities earlier, it was only from March 1907 that a documented and constant monitoring of its adherents was put in place.

Keywords: anarchism, the 1907 peasant uprising in Romania, police surveillance, *Revista Ideei*, Panait Mușoiu.

Anul 1907 este în principal asociat în istoria României moderne cu violentele răscoale țărănești. Evenimentele, prin amploarea și, mai ales, prin caracterul lor, cel puțin aparent, neașteptat, au atras atenția autorităților asupra unor fapte, unele cu o existență reală, altele doar închipuite, care altfel ar fi întârziat să fie înregistrate la nivel oficial sau ar fi fost cu totul omise, asigurându-le pe această cale un loc în istoria evenimentială. În această din urmă situație se găsește un caz prezent în arhivele Direcției Poliției și Securității Generale (D.P.S.G.), fond păstrat la Serviciul Arhive Naționale Istorice Centrale (S.A.N.I.C.), pe care îl examinez în continuare. Episodul documentat de arhive este legat de un moment, de această dată mai important, și anume intrarea anarhiștilor români într-o anumită sferă de interes și punerea lor sub atenta și constanta supraveghere a poliției.

Dosarul cuprinde cinci documente: o carte poștală¹ reținută de autorități; comunicarea nr. 6254/907 din partea Prefecturii județului Roman către Prefectura județului Romanați prin care se anunță trimiterea cărții poștale și se solicită

---

* Istoric asociat M.N.I.R.; doctor în istorie.

¹ S.A.N.I.C., fond D.P.S.G., dosar 8/1905, f. 25.

investigații asupra conținutului și a semnatarei²; adresa nr. 4658 din data de 26 martie 1907 a Prefecturii județului Romanați către Prefectura Poliției București, prin care se restituie cartea poștală și se informează că nu s-au putut face verificările cerute deoarece localitatea Giurgeni, locul expedierii, nu face parte din județul Romanați³; procesul-verbal nr. 133, întocmit de Inspectoratul Comunal al Plasei Fundul, județul Roman, la data de 30 Martie 1907, cu interogatoriul persoanelor amintite în cartea poștală Aneta Constandache, Gheorghe Moșoi (Ghițșor), Vasile Constandache⁴ - și răspunsul la adresa Prefecturii Poliției Capitalei, nr. 22973 de la 27 martie a.c., din partea Prefecturii județului Roman, nr. 2810 din data de 3 aprilie 1907⁵. Încep prin a transcrie conținutul cărții poștale:

18 M^{ie} 1907 Giurgeni // Bade dragă // Iare de mult nu ț-am mai // scris. Am fost întreținută de Ghi- // țșor pe care l'am perdut din // ziua de 12 M^{ie} fiind chemat // cu ordin. De-atunci m'am su- // părat până'n adîncul sufletului // și asta de mă simt gata. Este // tare departe, nu poți veni să // mă vezi. Mă tem că noi (sic) // putea dura până s'o face // cald că tare-ași veni eu // acolo. Să te interesezi prin // vre-un prieten să pot intra // la Spital, nu mai pot. Costică // zice că el nu știe să-ți fi // scris matale nimica. A fost // la noi azi cînd îți scriu și // s'a și dus. Vorbea frumos era // încălțat bine îmbrăcat n'avea // nimica rău. Eu și cu Vasile // l'am sfătuit să nu mai scrie // așa prostii mai bine să se ducă // să se plimbe cînd i se întunecă // mîntea. // și nouă // ne scrie // mereu tot // așa. Doresc // să știu // și mata // cum mai // trăiești // săși (sic) nu știu nimica. // Doresc să-mi răspunzi // Repede. Aneta.

Se impun câteva observații în ceea ce privește reținerea și circulația cărții poștale. Aceasta a fost interceptată la București, trimisă pentru investigații la Roman, de unde știm sigur că a fost retrimisă Prefecturii județului Romanați⁶. Reținerea sa în afara județului Roman, cel mai probabil la destinație, deci la București, trebuie presupusă, deoarece altfel este imposibil de explicat confuzia care urmează, între Roman și Romanați, documentată prin schimbul de corespondență. În final cartea poștală ajunge din nou la Roman, unde se desfășoară investigația cerută. Adresa de înaintare din partea Prefecturii județului Roman încheie practic circulația documentului, trimis la București unde este depus în arhivele D.P.S.G.

În ceea ce privește cazul în sine, raportul poliției locale, care cuprinde declarațiile celor menționați în cartea poștală (cu excepția destinatarului și a lui Costică Moșoi), lămurește câteva aspecte neclare în textul reprodus. În primul rând, soții Constandache confirmă punct cu punct informațiile din cartea poștală.

² *Ibidem*, f. 11.

³ *Ibidem*, f. 15.

⁴ *Ibidem*, f. 23, 24.

⁵ *Ibidem*, f. 22.

⁶ *Ibidem*, f. 11.

Aceștia arată în plus că temerile exprimate se referă numai la starea mentală a lui Costică Moșoi, sfătuit să nu mai scrie deoarece destăinuia în scrisori detalii despre viața sa sentimentală. Poliția confirmă starea de sănătate a acestuia, cunoscut ca *idiot* la Roman, orașul său de rezidență. În ultimul rând raportează o percheziție la domiciliul familiei Constandache, în urma căreia nu s-au găsit scrieri suspecte. Într-adevăr, este foarte posibil ca acesta să fi fost un caz fals. E puțin probabil ca o carte poștală ca cea de mai sus să fie reținută, dar cele care au precedat-o, vehiculând teoretic idei politice „periculoase”, să fi ajuns nestingherite la destinatar.

Ceea ce surprinde la această carte poștală, al cărei conținut este absolut banal pentru cititorul de astăzi, este cum a reușit să se păstreze. Ce a determinat cenzura să o rețină, în primul rând? Apoi, suntem îndreptățiți să ne întrebăm de ce a provocat o asemenea agitație, încât să circule întâi între prefecturile a două județe înainte de a se stabili de competența căruia era cazul, ajungându-se în cele din urmă la interogarea celor implicați și la percheziții la domiciliu.

Climatul de nesiguranță și suspiciune din timpul mișcărilor țărănești poate oferi prima explicație pentru excesul de zel cu care poliția a tratat epistola. Din fericire, în acest caz, dispunem de mai multe informații care ne permit o interpretare și o înțelegere, ambele mai nuanțate, a situației. Destinatarul cărții poștale este Panait Mușoiu. Personajul este cunoscut din presa vremii fiindcă a fondat la 1900 „Revista Ideei”, o publicație cu caracter anarhist, în care i-au apărut constant articole și traduceri și al cărei director a fost pe toată perioada cât a fost activă. Cunoscut așadar ca promotor al ideilor anarhiste, pare justificat să ne întrebăm dacă reținerea cărții poștale poate fi pusă în legătură cu destinatarul ei. Un argument clar în acest sens este reținerea cărții poștale la destinatar și nu la expeditor, cum ar fi fost altfel de așteptat, curiozitate pe care am semnalat-o mai sus și care acum își găsește explicația. Elucidarea cazului cărții poștale ridică însă o nouă problemă. Ne punem așadar întrebarea dacă factorii de decizie percepeau anarhismul la acea dată ca o amenințare la adresa siguranței publice. În consecință, trebuie investigat dacă autoritățile remarcaseră în vreun fel activitatea anarhiștilor și în ce mod erau ei percepuți.

Pe plan european, anarhismul era perceput ca o adevărată amenințare la adresa statului. Capete încoronate din rândul celor mai puternice monarhii ale momentului căzuseră deja victime unor atentate organizate de mișcări de stânga, anarhiste sau socialiste. E suficient să amintim aici asasinarea țarului rus, Alexandru al II-lea, ucis la Sankt Petersburg în 1881, în urma unui complot organizat de Narodnaya Volya, grupare socialistă radicală, sau moartea împărătesei Elisabeta, soția lui Franz Joseph, asasinată la Geneva în 1898 de un anarhist italian. În iulie 1900 și septembrie 1901 alte două atentate anarhiste se soldează cu moartea regelui Italiei Umberto I și respectiv a președintelui american William McKinley.

În urma valului de violențe vizând în principal șefii de stat, pentru a putea controla fenomenul în condițiile în care acesta avea o structură transnațională, s-au semnat două convenții la nivel înalt cu conținut anti-anarhist. Prima a fost la Roma, în 1898, urmând asasinării împărătesei Elisabeta. Atentatele din 1900 și 1901 i-au oferit motiv țarul Nicolae al II-lea de a insista pentru reluarea discuțiilor, iar la 1/14 martie 1904 s-a semnat a doua convenție la Sankt Petersburg. Acestea aveau ca scop crearea infrastructurii necesare pentru urmărirea internațională a adeptilor mișcării.

În țară, primele acțiuni coerente împotriva anarhismului datează din 1905. Ele reprezintă implementarea prevederilor Convenției din 1/14 Martie 1904, România numărându-se printre cele zece state semnatare. Măsurile luate sunt orientate în două direcții, spre interior, vizând identificarea și punerea sub urmărire a anarhiștilor locali, și spre exterior, stabilind contactele cu celelalte state semnatare și căile pe care se vor comunica informațiile sau preda persoanele reținute. Pentru găsirea rapidă a suspecților se emite un ordin către Direcția Generală a Telegrafelor, Poștelor și Telefoanelor⁷ prin care se solicită identificarea abonaților la anumite reviste anarhiste europene (precizate pe verso) sau la “Revista Idei”. Printr-un ordin circular⁸ către prefecturile de județe se reglementează aplicarea în teritoriu a conținutului convenției: se solicită identificarea celor cu vederi anarhiste, realizarea listelor și întocmirea dosarelor de urmărire a anarhiștilor români. Pe plan extern, există un schimb de liste conținând personalul din rândul polițiilor naționale implicat în programul de colaborare⁹. Cel mai notabil rezultat obținut în urma acestei campanii de mobilizare este întocmirea câtorva liste cu abonații la “Revista Idei”¹⁰. Colaborarea internațională prevăzută de Convenția de la Sankt Petersburg a eșuat însă.

Un alt grup de documente surprinde schimbarea de atitudine a poliției române față de anarhiști la 1907. Dacă în 1905 măsurile răspund unui stimul extern - convenția de la Sankt Petersburg din anul anterior -, au un caracter mai mult formal și se centrează pe elementul anarhist cu cea mai mare vizibilitate al vremii - “Revista Idei” și cercul de abonați și colaboratori format în jurul său -, în 1907 interesul pornește din interior. Un ordin circular *către prefectii de județe și de Poliție, afară de Capitală* semnat de ministrul de interne (Constantin I. Nicolaescu, din partea conservatorilor) la 19 martie 1907¹¹ cere ca *agitatorii*¹² sau persoanele

⁷ S.A.N.I.C., fond D.P.S.G., dosar 1/1905, f. 16.

⁸ *Ibidem*, f. 17: Ordin circular nr. 192 A, din 21 martie 1905 al directorului Poliției și Securității Generale, către prefecturile de județ.

⁹ *Ibidem*, f. 34.

¹⁰ *Ibidem*, f. 7-9 cuprinzând abonații din țară ai revistei, f. 11-13 supliment la lista cu abonații din România și f. 10 abonații din străinătate.

¹¹ S.A.N.I.C., fond D.P.S.G., dosar 1/ 1907, f. 4.

¹² *Ibidem*.

cunoscute ca *adepti ai ideilor înaintate socialist-anarhiste*¹³ să fie puși sub urmărire pentru a se afla dacă au părăsit localitatea în ultimele 15 zile, dacă e posibil, precizându-se unde s-au dus și dacă și când s-au întors și dacă *și-au schimbat în acest timp portul sau înfățișarea*¹⁴.

La nivel politic are loc o schimbare de guvern. Din 25 martie guvernul conservator condus de Gheorghe Gr. Cantacuzino este înlocuit de unul liberal format de Dimitrie A. Sturdza, cu Ion I. C. Brătianu la Interne și generalul Alexandru Averescu ca ministru de Război. Schimbarea, cerută de incapacitatea conservatorilor de a gestiona criza¹⁵, a permis luarea unor măsuri energice împotriva țărănilor răsculați. La o zi de la intrarea în funcție, liberalii obțin acordul tuturor forțelor politice reprezentate în Parlament pentru a înăbuși răscoala¹⁶. În acest climat de stare de urgență, suspiciunea față de anarhiști se menține. Proaspătului numit Ministru de Interne îi parvin răspunsurile din teritoriu. Din acestea reiese clar că nu exista nici o documentație anterioară despre anarhiști. Majoritatea județelor țării raportează într-o primă fază că pe teritoriul aflat în administrarea lor nu se cunosc adepti ai mișcărilor anarhistă sau socialistă¹⁷. În afară de cazul, destul de probabil, în care măsurile s-au limitat de la bun început la reprezentanții cei mai importanți și au fost centralizate în Capitală, documentația cerută la 1905 nu mai era disponibilă în 1907 la nivel de prefectură de județ. Investigația pare să pornească de la zero: se alcătuesc liste noi cu publicațiile anarhiste din străinătate¹⁸ și se întocmesc tablouri cu anarhiști¹⁹.

Suspiciunile se îndreaptă și în afara granițelor. Autoritățile dețin informația conform căreia un grup de anarhiști italieni, aflat la acea dată în Egipt, ar putea fi interesat să se îndrepte către România²⁰. Ideea că ar exista legături între anarhiștii români și cei străini și că aceștia din urmă și-ar desfășura activitatea și pe teritoriul țării este mai veche. Comentând asasinarea regelui Umberto I, Titu Maiorescu afirma că se presupune „o legătură între anarhiștii italieni, ruși și bulgari, în parte

---

¹³ *Ibidem.*

¹⁴ *Ibidem.*

¹⁵ Keith Hitchins, *România: 1866-1947*, trad. din engleză de George G. Potra și Delia Răzdolescu, București, Humanitas, 1998, p. 184.

¹⁶ Gh. Platon, *Relații agrare. Mișcări sociale*, în „Istoria românilor”, vol. VII, tom II, coord. Gh. Platon, București, Editura Enciclopedică, 2003, p. 101.

¹⁷ S.A.N.I.C., fond *D.P.S.G.*, dosar 1/ 1907, f. 9 (jud. Bacău), f. 10 (jud. Botoșani), f. 11 (jud. Buzău), f. 12 (jud. Dorohoi), f. 13 (jud. Huși), etc.

¹⁸ *Ibidem*, f. 41.

¹⁹ *Ibidem*, f. 45 - tabel cu două rubrici, pentru nume și prenume și adresă, cuprinde 15 persoane.

²⁰ *Ibidem*, f. 34: Comunicarea nr. 5/ din 13 aprilie 1907 către Agentul diplomatic la Cairo.

aflați în România”²¹. Posibila sosire în țară a acestora trebuie să fi fost socotită inoportună la acea dată deoarece primește o atenție specială. În afara indicațiilor comunicate consulatului de la Cairo, alte două directive pornesc spre Poliția Capitalei²² și spre Prefectura jud. Constanța²³ solicitând semnalarea promptă a intrării acestora în țară și imediata punere sub urmărire.

Odată conturat acest cadru care surprinde poziția autorităților față de anarhiști putem reveni la Panait Mușoiu. Dosarul său este creat în 1905, în mod evident drept consecință a anchetei declanșate de poliție. Din dosar reiese că era deja cunoscut la acea dată, amintind o primă percheziție la domiciliul său în 1898²⁴. Am văzut mai sus că „Revista Ideei” a fost prima publicație românească vizată de implementarea prevederilor convenției de la Sankt Petersburg din 1904. Numele lui Panait Mușoiu figurează desigur în prima listă întocmită de autorități. Cu toate acestea, dosarul său începe să fie completat sistematic, cuprinzând chiar note zilnice de urmărire²⁵, abia din martie 1907. Tot atunci este deschis un dosar colectiv pentru colaboratorii revistei²⁶. În aceeași situație se află alte câteva dosare²⁷ de anarhiști, întocmite în 1905, la fel ca în cazul lui Mușoiu.

Dacă autoritățile au încercat să alcătuiască o evidență a persoanelor cu vederi anarhiste încă de la 1905, doar izbucnirea răscoalelor țărănești a determinat o atitudine fermă din partea statului. Acesta s-a simțit amenințat de ideile promovate de anarhiști, altfel nu ar fi investit atâta efort și nu ar fi mobilizat asemenea resurse pentru a ține sub urmărire zilnică, pe toată durata crizei, persoanele proeminente ale mișcării. În mod sigur i-a suspectat că au contribuit la amploarea evenimentului și, probabil, a încercat să le atribuie o parte din responsabilitate. Ca parte din represaliile care au urmat pacificării zonelor rurale s-au făcut arestări și anchete în rândul intelectualilor de stânga și a muncitorilor²⁸, nu doar a țăranilor. Un raport care încheie activitatea de urmărire a lui Panait Mușoiu din 1907 sintetizează aceste temeri:

În urma unei anchete ce am întreprins-o cu cea mai mare discrețiune, m-am putut ușor convinge, că opera de propagandă a ideilor libertare, săvârșită de conducătorii „Revistei Ideei” e mult mai întinsă și efectele ei mult mai dezastruase,

²¹ Titu Maiorescu, *Istoria contemporană a României (1866-1900)*, București, Editura Universității Titu Maiorescu, 2002, p. 370.

²² S.A.N.I.C., fond D.P.S.G., dosar 1/1907, f. 38-39.

²³ *Ibidem*, f. 40.

²⁴ S.A.N.I.C., fond D.P.S.G., dosar 8/1905, f. 2.

²⁵ Eg. *ibidem*, f. 8 (23 martie 1907), f. 9 (24 martie 1907), f. 10 (25 martie 1907), f. 12 (26 martie 1907), f. 13 (27 martie 1907), f. 14 (29 martie 1907), f. 16 (30 martie 1907), f. 17 (31 martie 1907), f. 19 (1 aprilie 1907), f. 18 dosar (2 aprilie 1907), etc.

²⁶ S.A.N.I.C., fond D.P.S.G., dosar 29/1907.

²⁷ Eg. S.A.N.I.C., fond D.P.S.G., dosarele 9, 10/1905 (I. Daschievici), 11/1905 (Al. Sirion).

²⁸ Gh. Platon, *loc.cit.*

de cât mi-ași fi putut-o închipui în primul moment. Am găsit colaboratori (unii sub forma de traducători ai operilor teoreticianilor anarhiști) aparținând celor mai diverse categorii sociale; aceștia au căutat să redea în românește, ceea ce li s'a părut că corăspunde mai bine concepțiunei ce și-au format-o despre lume, viață și relațiunile sociale. [...] tocmai acei, care prin situația lor în mecanismul Statului, sunt obligați să fie strajă neclintită a instituțiunilor existente, – lăsând ca evoluția singură să săvârșească marea operă de regenerare, tocmai ei bruschează această evoluție, – erijându-se în avanmergătorii vremii „ce trebuie să curețe prin foc și sabie rugina groasă a instituțiilor moderne”. Kropotkin.

Am constatat prin colaboratori și mai ales prin susținătorii revistei, sub formă de „contribuiri voluntare” și „abonamente” preoți, profesori, învățători, C.F.R.-iști, funcționari administrativi de diverse categorii etc. „Revista Ideei” fiind lectura lor predilectă, e indiscutabil că dânsa corăspunde stării lor de spirit, – și nu mai puțin, printr-o influență firească, ea fasonază mintalitatea cititorilor, în armonie cu prizma prin care privește la instituțiunile de azi. („o piedică permanentă liberei dezvoltări a individului”) Jean Grave.

[...] Răspuns categoric: O propagandă ad-hoc pentru izbucnirea lor, nu s-a făcut, – însă terenul a fost preparat printr-o „propagandă lentă” mulțumită împrăștierei broșurilor împărțite și revistelor ațâțătoare printre fruntașii și conducătorii țăranilor.

Dacă s-ar cerceta activitatea ce au desfășurat-o înainte, precum și în timpul răscoalelor preoții, învățători (sic) precum și slujbașii comunali, cauzele lățirii răscoalelor n-ar mai constitui pentru nimeni un secret²⁹.

---

²⁹ S.A.N.I.C., fond D.P.S.G., dosar 8/1905, f. 47-48: Referat, Influența exercitată de publicațiunea anarhistă „Revista Ideei” din 22 august 1907.

